

*Петар Милосављевић**

СРПСКИ ЈЕЗИК – ЦЕЛИНА ИЛИ ПАРЧЕ

РЕДАКЦИЈА ПОЛИТИКЕ

Господин Градимир Аничич,

уредник анкете „Сачувајмо српски језик“

Анкета „Сачувајмо српски језик“, коју Политика води од октобра 2016. године, може да буде значајан чин у језичкој политици Србије зависно од тога како ће се односити према предмету: српски језик као целина или само једно његово парче.

До Новосадског договора 1954. године у Србији и Црној Гори израз српски језик поиман је попут других као што су изрази: немачки језик, румунски језик, словачки језик, пољски језик и тд. Он је третиран као један и јединствен језик у систему националних филологија. Такав третман он је имао у Вуковом *Српском рјечнику* (1818, 1852) и у *Речнику српског књижевног и народног језика* на којем се од 1893. до 1953. године радило у Српској краљевској академији.

На Новосадском договору лингвиста и књижевника, представника Матице српске и Матице хрватске, који је одржан у Покрајинском комитету Савеза комуниста Војводине у Новом Саду, српски језик је преименован. Добио је име српскохрватски, односно хрваткосрпски. После тога Договора Срби више нису имали право да свој језик зову његовим правим именом – српски језик. Главни доказ је *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* који од 1959. године до данас издаје САНУ.

* Универзитетски професор у пензији, Нови Сад.

Насупрот овом решењу, иза којег још увек стоји највиша српска научна институција, у Србији је, после разбијања Југославије, уместо израза *српскохрватски/хрваткосрпски језик*, враћен у живот назив *српски језик*. Али при томе није обновљена српска филолошка традиција, није обновљена србистика.

У Хрватској се десило нешто наизглед слично, али у суштини посве другачије. У тој Републици је исти језик, који је ЈАЗУ у *Рјечнику хрватскога или српскога језика* (излазио од 1882-1976) представљао као двонационални, добио једнонационално име. Ка тој промени се ишло постепено, почев од Новосадског договора који, у ствари, није ни пројектовао јединство књижевног језика Срба и Хрвата него његово цепање путем проглашавања источне и западне варијанте. Када је 90-тих година ЈАЗУ преименован у ХАЗУ, у Хрватској је процес завршен. Тамо се српски језик назива само *хрватски језик*. Упоредо с тиме институционализована је и крватистика. Србима у Хрватској, који су истински баштиници српскога језика, нуди се (привремено?) само ћирилица као обележје њиховог језичког идентитета.

Процес десрбизације српског језика, међутим, ни на томе се није зауставио. Одбор за стандардизацију српског језика при САНУ, формиран у децембру 1997. године, већ 1998. уместо једног и јединственог српског језика прогласио је три посебна језика: српски, хрватски и бошњачки језик. Да је оваква легализација имала и практичне последице у Србији, свако се може уверити. На Радиотелевизији Војводине постоје редовне емисије на „хрватском језику“, а нешто слично се планира или догађа и у Рашкој области или у Санџаку. У том делу Србије српски језик се сада зове бошњачки или босански.

Процес распарчавања српског језика дошао је дотле да се сада у Србији исти језик назива: српски, хрватски, бошњачки, босански, црногорски, буњевачки. Ови изрази се употребљавају независно од тога да ли их је онај Одбор за стандардизацију српског језика легализовао или није. Користећи ауторитет Академије и изневеравајући њену традицију, Одбор за стандардизацију изазвао је пометњу и међу стручњацима и у народу. Кога слушати?

Кад најстарија српска новинска кућа *Политика* покреће анкету под насловом *Сачувајмо српски језик*, нормално је да се постави питање: који српски језик треба чувати и неговати – онај којим се говори и пише само у Србији или на целом говорном подручју срп-

ског језика. Да ли се под изразом српски језик подразумева језик као целина, или само само парче (део) те целине? Кад се о том језику мисли као целини, има се у виду обим појма који је тај израз имао за Вука и његове истинске а не само декларисане следбенике. А то значи: српски језик је један и јединствен без обзира ко и где њиме говори и пише. Тај став треба да брани и струка и политика.

Кад је реч о језику, не бавимо се ни питањем Хрвата као нације, ни Републике Хрватске као државе, ни других нација, држава и припадника верских заједница на говорном подручју српског језика. А писати и говорити српским језиком није и не би требало да буде зазорно било коме. То се право никоме не може ускратити, али се не сме прихватати чудовишна конструкција једног језика са више националних имена.

Одговор на ова питања већина учесника анкете заобилази. Мој утисак је да се анкета одвија у смеру афирмисања ставова које су српској лингвистици одредили њени најпознатији представници у југословенском периоду, следбеници идеја сербокroatистике. А то су били Александар Белић (најчувенији међу потписницима Новосадског договора) и Павле Ивић (најчувенији лингвиста и први председник у Одбору за стандардизацију српског језика). Колико ја видим, анкета води ка томе да се што боље обделава (чува и негује) само парче некадашњег српског језика, дакле онај део српског језика за који још не постоје запрете да се зове српски.

Спадам међу српске филологе који су се деведесетих година прошлог века успротивили погрешном смеру у развоју српске филологије који води ка етноциду. Ови филолози су заступали став да српском језику треба вратити његов идентитет на основама који су, као и за друге словенске језике, утврдили родоначелници славистике и србистике као што су били Доситеј и Вук, али и филолози као Јозеф Добровски, Јернеј Копитар, Павел Јозеф Шафарик и Франц Миклошић. Они су деловали пре појаве Јагићеве сербокroatистике која је из система европских филолошких наука потиснула србистику. Сербокroatистика као научна дисциплина, није преживела разбијање Југославије. Један број српских филолога, међу којима сам и ја, видео је потребу да се србистика врати у систем филолошких дисциплина који чине англистика, германистика, нидерландистика, хунгарологија, албанологија, туркологија, синологија, русистика, полонистика, бохемистика, русинистика, украјинистика итд.

То јесте преокрет у односу на смер којим се српска филологија кретала у југословенском периоду. Али је тај преокрет нужно учинити да би се напустила политика дуплих стандарда: једних који важе за све друге старе европске језике и народе, и других, који важе само за подручје на коме се говори српски.

Ово преусмерење ка обнови српске филолошке традиције, ка враћању српске филологије у систем европских филологија, природно је могло да изазове и отпоре. Јер је подразумевало кадровске и програмске промене у националним институцијама и промене у образовном систему. Пошто овакво преусмерење владајуће структуре нису прихватиле, нечијом вољом се у Србији и даље примењују двојни стандарди. Све напред поменуте дисциплине институционално се негују у Србији и то преко одговарајућих катедара или одсека (за германистику, англистику, русинистику, албанологију итд.). Али, у Србији се и даље институционално не признаје србистика. Катедра за србистику постојала је само неколико месеци на Филолошком факултету у Београду крајем 1988. године, па је укинута.

О актуелном стању у овој области може, посредно, да посведочи текст др Милутина Ђуричковића *Украјинистика и словенски свет* који је Политика објавила 23. новембра 2016. у рубрици Међу нама. Ђуричковић нас информира о научном скупу организованом поводом 25 година институционалног неговања украјинистике на Филолошком факултету у Београду. У тексту се, на пример, наводе подаци и да је скуп отворио декан Факултета, да му је присуствовао украјински амбасадор, да је било 65 учесника из 13 земаља. Бар ја сам тај чин доживео као позитиван и за Украјинце и за Србе. На Филолошком факултету у Београду, и на другим сличним факултетима у Србији, не организују се научни скупови о србистици.

То ипак не значи да се србистика на подручју српског језика не негује. Она углавном живи мимо институционализованих оквира у текстовима, књигама и активностима српских филолога; живи и преко Покрета за обнову србистике који је промовисан на Филолошком факултету у Приштини 1997. године; преко гласила као што је часопис *Србистика/Serbica* (излази повремено од 1998). Покрет за обнову србистике, на пример, организовао је 2007. у Новом Саду Међународни научни скуп *Српско питање и србистика* и објавио три зборника на укупно 1.144 стране. Али тај скуп је готово превиђен и прећутан. Не може да се каже да се србистика

као дисциплина не негује ако постоји моја књига *Увод у србистику* са два издања (2002, 2003) на 598 страна, или обимна хрестоматија *Обнова србистике* Душка Певуље (Бања Лука 2013) или књига која садржи 14 интервјуа Биљане Живковић под насловом *Србистика и србисти* (Београд 2016) као и многе књиге других аутора значајне за постојање ове дисциплине.

Ове податке је потребно навести да би читалац стекао сазнање да су на филолошкој и образовној сцени Србије на делу две оријентације: једна официјелна, која има политичку, финансиску и медијску подршку, и друга неофицијелна, из које стоје поједини филолози са јасно дефинисаним програмом и активностима.

Ситуација у области филологије и образовног система у Србији, упркос свему, није, дакле, безнадежно лоша и без перспективе. Од људи на кормилу државе и оних задужених за чување и изграђивање националне самосвести на бази научних знања, очекује се да раде онако како прокламују: да ће се и Србија понашати као и друге европске државе, да ће и Срби поштовати и своје и европске вредности.

Овај рад је примљен 17. маја 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. јуна 2017. године.